

Vel forberedt - klar for musikalske øyeblikk

Er du virkelig godt forberedt, kan du være fri fra alt du har forberedt deg til, sier domkantor og universitetslektor Tore Erik Mohn. Her kan du lese om hans råd til hvordan du kan forberede og gjennomføre korøvelser som inspirerer.

Artikkelen "Vel forberedt" er skrevet av Tore Erik Mohn, domkantor i Fredrikstad og universitetslektor i korledelse ved Norges Musikkhøgskole.

Det er prøvearbeidet og ikke selve dirigeringen som er den største delen av jobben som korleder. I arbeid med barn er kravene til forberedelse er enda større enn når man jobber med voksne. Forskjellen på å jobbe utenat med øyekontakt eller om man er låst til notebildet utgjør en enorm forskjell i effektivitet og lyst.

Min erfaring er at alle musikere, både amatører og profesjonelle, yter bedre når de arbeider i et lystbetont miljø der gleden over å skape musikk sammen, er den grunnleggende motivasjonen. Denne motivasjonen fremmes av at koret opplever stadig nye kvalitative forbedringer og resultater.

Det forutsetter:

- * **Stille høye krav. Først til seg selv, så til sangerne**
- * **Praktiske ting i orden; øvelokale, sittekart og noter.**

Min erfaring er at de korlederne som driver en vellykket virksomhet, arbeider mye og samvittighetsfullt. Derfor følgende oppskrift for å lykkes.

- * **Arbeid, mye arbeid (og hvile...)**
- * **Ha noe på hjertet**
- * **Kommunikasjon**

Viktige punkter for å være vel forberedt:

1. Velg riktig repertoar
2. Sett deg inn i stykket
3. Finn korøvelsens indre rytme og puls
4. Selve korøvelsen - in the moment
5. Innøving av et stykke
6. Evaluering

1. Velg riktig repertoar

Repertoarvalget avgjør kvaliteten på koret. Riktig valg av repertoar er en essensiell forutsetning for å drive en fremgangsrik korvirksomhet. De korene som lykkes har funnet "sitt repertoar" som passer til deres musikalske forutsetninger, profil og smak. Når et kor sliter er det ofte fordi de prøver å synge repertoar som ikke stemmer med de ressursene de har.

Som dirigent og kunstnerisk leder er du forpliktet til stadig å utvide din repertoarkunnskap. Min erfaring er at den beste metoden, er å huske på å gripe fatt i det som gir deg gnist i det daglige. Det kan være på reiser, korbesøk, konferanser, på radioen, etc. Eller det kan være tips fra kollegaer, konsertprogram og selvfølgelig noter man ser i gjennom. Skippertaksmetoden egner seg ikke.

Vær stadig på utkikk etter nytt repertoar og bygg deg opp et dirigentbibliotek. Når du så skal beslutte hva du skal jobbe med i ditt eget kor, gjelder den gylne regelen:

Velg repertoar tilpasset korets nivå

Repertoaret skal være så krevende at sangerne strekker seg, men ikke så krevende at de vanskelig kan å oppnå en "trygg" fremførelse.

Økt erfaringsgrunnlag hjelper deg til stadig å ta bedre beslutninger i valg av repertoar. På sjekklisten kan det være kriterier som;

- unisont eller flerstemt, (prioriter melodis "kraft". Små barn opplever melodi sterkere enn harmonier)
- identitet - stemmer det med den profilen du vil koret ditt skal ha?
- omfang, høye sopraner, dype alter, behagelig/godt leie for dine sangere?
- rytmisk sikkerhet, synkoper, "beat/groove", polyrytmikk
- melodisk/harmonisk vanskelighetsgrad
- øvingstid til rådighet
- indre sammenheng i konserten
- språkbeherskelse
- solistisk besetning
- tilpasset anledningen, (Fredskonsert, julekonsert, påskekonsert, vår/sommerkonsert, etc)
- økonomi
- liker *du* musikken?

Er du heldig får du anledning til å jobbe med musikk du selv har et sterkt forhold til. Det er likevel sannsynlig at du kommer til å jobbe med musikk som du i utgangspunktet ikke brenner for. Har du først tatt valget om å gjøre stykket, så er allikevel den eneste farbare vei å

gå helhjertet inn for jobben og lære seg å like verket. Hvis ikke, må du la være å jobbe med stykket.

Livet er en repertoarfråga

(Anders Eby, professor i kordirigering ved Kungliga Musikhögskolan, Stockholm)

2. Sett deg inn i stykket

Hva er det unike ved nettopp dette stykket? Hvordan vil du at det skal formidles? Hvordan skal du få det til å lyde i samsvar med ditt "indre øre"?

Det er viktig at du som dirigent har satt deg ordentlig inn i sangen før du begynner å øve det inn med koret. Her er en mal jeg ofte bruker for å arbeide med et korstykke.

Innhent fakta om korsangen

- Komponist, hvem var/er hun/han?
- Tekst/tekstoversettelse, kilder
- Tekstforfatter, periode i hans/hennes liv, andre samtidige verker, etc.
- Komponistens "signatur"; taktart og tempo/karakterangivelse
- Form, merk deg takartskift, temposkift, toneartskift, etc.
- Tidsepoke/stil. Utvid stadig din kunnskap om forskjellige stilarter.

Du må gjerne utfordre noen av sangerne til å lage en kort presentasjon om aktuelle komponister/tekstforfattere.

Teknisk innlæring

- Musikalsk helhetsbilde, spill/syng gjennom sangen
- Les teksten.
- Lære deg alle stemmer (gjørne utenat)
- Synge en stemme samtidig som du spiller de andre
- Øv på å hoppe fra stemme til stemme
- Syng vanskelige akkorder "vertikalt"
- Anmerk problematiske steder, og øv på å synge disse
- Øv tekstuttale, vokalfarge, stemte eller ustemte konsonanter, etc.

Musikalsk utforming

Bevisstgjør deg:

- Tempo, prøv ut forskjellige tempo, syng og spill
- Frasering; hvor går frasen til, og hvordan knyttes frasene til hverandre
- Artikulasjon, øv på hvordan forskjellig artikulasjon påvirker det musikalske resultatet.
- Konsonantbehandling, øv forskjellige nyanser
- Vokalfarge/klang, øv forskjellige nyanser
- Dynamikk
- Karakter/uttrykk/emosjon

Vær hele tiden på søken etter stykkets indre mening og din personlige tolkning. Legg stadig stor vekt på teksten og la det musikalske uttrykket underbygge den. Definer de forskjellige karaktertrekken i tekst og musikk, og utforsk hvordan de følger på hverandre. Kontraster eller glidende overganger?

Dirigering

- Øv forberedelseslag, med den karakter du ønsker deg til enhver tid
- Øv karakterskift
- Dirigere og synge hver stemme, gjelder særlig polyfon musikk
- Øv vanskelige steder som som fermater, tempoendinger, konsonantplasseringer etc.
- Diriger med indre avspilling
- Øv særlig på de gestene du tror du trenger for å formidle karakteren(e) i dette stykket

Gjenta hele prosedyren!

Min erfaring er at desto bedre musikk jeg arbeider med, desto dypere inn i fortolkningen kan jeg trenge. Det er derfor ofte svært inspirerende å starte med denne listen fra toppen for tredje eller fjerde gang. Det er stadig nye åpenbaringer som ligger og venter på å bli synliggjort.

3. Finn øvelsens indre rytme

Det gjelder å få korøvelsen til å flyte og ha sangerens oppmerksomhet omkring sangen og det vi holder på med. Tenk igjennom hvordan korprøven skal bygges opp og når og hvor lenge dere skal holde på med hva.

Vurdér hvor lang tid du kan holde på med hvert stykke. Overvei om du skal starte øvingen av et stykke fra slutten eller et annet sted enn begynnelsen. Overvei også om du kun skal øve en del av et stykket ved denne øvelsen. Målet er å søke etter en ”vei” inn i stykket. Forbered evt. ”reservepertuar”.

Planlegg hvor i øvelsen du skal de forskjellige stykkene. En kjent og velprøvd modell er å starte med ting koret kan godt/klinger godt, de vanskelige/krevende/nye verkene i midten av øvelsen, og slutte av med repertoar som gir sangerne følelse av mestring.

Få sangerne i rett modus

Forskjellige kor og forskjellige situasjoner krever forskjellig oppvarming og start av prøven. Forestill deg hvilken tilstand koret kommer til å være i når du møter dem og forbered hvilken tilstand du ønsker at de skal være i for at dere skal få virkeliggjort det som står på programmet.

Noen momenter:

- God pusteteknikk
- Konsentrasjon
- Lekenhet
- Teksting/Konsonantøvelser
- Disposisjon, lange linjer
- Intonasjon
- Evaluering av sist konsert/øvelse

Dette bør en øvelse inneholde:

- **Musikalsk opplevelse**
- **Noteopplæring**
- **Solistiske utfordringer (mindre grupper)**
- **Øve inn nytt stoff**
- **Bevegelse/dans**
- **Opplæring i "kor-moral". (Se på dirigenten, stå riktig, etc.)**
- **oppvarming**
- **lek**

Lek er en utrolig bra måte å få barn til å lære seg nye sanger, tekster, vanskelige passasjer, rytmer og til å holde på oppmerksomheten. Ingen kan være så fokuserte som barn som er oppslukt av lek.

Tenk nøye gjennom hvordan du vil balansere de forskjellige elementene i løpet av øvelsen? Omtrent hvor mye tid vil du bruke på hvert element?

Elementenes rekkefølge i en korøvelse er ofte vanskelig å avgjøre. Du kan lykkes med å starte en øvelse med å synge igjennom et verk på en times varighet. Du kan også lykkes med å starte med å fortelle om verkets egenart eller fortelle en historie om den sangen dere skal synge.

4. Korøvelsen - in the moment

Vel forberedt, er kunsten på selve øvelsen å gjøre et utvalg. Husk at "less is more".

Når du kommer til korøvelsen og er grundig forberedt, vil du ha følelsen av å ha med deg en svær ryggsekk med gode intensjoner som du gjerne vil ha virkeliggjort. Nå består kunsten i å gjøre et utvalg. Husk at "less is more". Fremfor alt er det viktig at du gir sangerne rikelig anledning til nettopp å synge.

For å systematisere prøvearbeidet og komme inn i en god prøverutine, har jeg satt opp fire punkter:

- A. Lytte aktivt**
- B. Analysere**
- C. Ta en beslutning**
- D. Slå av og gi nødvendig instruksjon**

A. Lytte aktivt

Pust godt og lytt til det som faktisk skjer i rommet. Vær 100% til stede! Husk pusten. Særlig når vi er nervøse er det fort gjort å "glemme" å puste og da blir vi også mindre lyttende.

B. Analysere, med hjerne og hjerte

Hva skal til for at det skal klinge slik du hadde forestilt deg? Hva fungerer og hva fungerer ikke. Tone Bianca Dahls råd er, gjør mer av det som fungerer og mindre av det som ikke fungerer. Og hun råder også til å forsøke noe annet, om det du gjør ikke fungerer. Og det kan være lettere sagt fordi vi har en egen evne til å holde på i samme spor. Hvis det ikke fungerer for koret å synge fort, hvordan blir det da om dere synger det langsomt?

C. Ta en beslutning

Det er bedre med en dårlig beslutning enn ingen beslutning. En eventuelt dårlig beslutning kan du lære noe av. Tar du ingen beslutning vil du antakeligvis spre usikkerhet om hva du vil koret skal oppnå med denne sangen.

D. Slå av - og gi instruksjon

Det er viktig at du er bevisst på hvor og når velger du å slå av for å gi kommentarer/instruksjon. Her ligger mye av hemmeligheten bak god korledelse/innstuderingsmetodikk.

- Hva er det som gjør at du velger å slå av?
- Hva sier du, hvilke emner kommenterer du?
- På hvilken måte sier du det?
- Få velvalgte ord, husk 80/20% regelen (80% synge – 20% snakke)
- Jobb med presise og korte formuleringer for å formidle eksakt det du vil ha frem.
- Streb etter vakker og sunn syngemåte, ikke la sangerne være i ekstreme tessitura for lenge.
- Bruk positive formuleringer

Forsøk å legge vekt på hva som fungerer, som du ønsker at koret skal gjøre mer av. Evt si kort hva som ikke fungerer, men vektlegg forslag til hva som skal til for de får det til riktig. Og la de forsøke på nytt med en gang, og legg vekt på hva som fungerte bedre/bra. Deler av menneskets hjerne oppfatter ikke ordet "ikke", så negative instruksjoner kan virke mot sin hensikt. I tillegg kan de være demotiverende.

Når du har tatt et valg; Suggesterende instruksjonsform, stemmebruk og mimikk som underbygger budskapet, som en skuespiller ville gjort det. Blikket opp, bevisst stemmebruk.

Krav, mestring og autoritet

Sørg for at sangerne opplever mestring i løpet av prøven. Når du stiller et krav så begir koret seg utpå en vandring, den vandringen bør fullbyrdes i et mål. Når koret passerer målstreken så husk på å feire "seieren". Det kan være svært forskjellig lengde på vandringen, fra noen minutter eller sekunder på en prøve til flere uker eller semestre.

Når du stiller godt forberedt som dirigent, er det lettere for deg å definere hva som er korsangernes ansvar og "oppdra" dem! Det gjelder krav om presist oppmøte og om oppmerksomhet og presisjon under øvelsen.

Etter min mening kan autoritet deles inn i to typer; den såkalt "medfødte" eller "naturlige" autoritet og det som jeg velger å kalle erfaringsautoritet. Den siste bygger på at sangerne erfarer at dirigenten alltid er godt forberedt, at han/hun er til å stole på at og når dirigentens plan følges så gir det resultater. Slik jeg ser det så er den siste typen langt å foretrekke.

Min motivasjon og fascinasjon for dirigentyrket ligger i å jobbe i et samspill med andre mennesker. Dirigentens fortolkning og bevegelser er utgangspunktet for musiseringen, men de riktig gyldne øyeblikkene kommer etter min erfaring når sangerne "slippes fri." Husk på å la koret få prøve å synge uten dirigent. Det kan også være en morsom variasjon i en konsert at en av sangene er uten dirigent.

5. Innstuderingen

Det første inntrykket er utrolig viktig for sangerens lyst til å jobbe med et stykke. Fortell derfor med begeistring om stykket. Det kan være om hva sangen handler om og hvorfor du har valgt akkurat det stykket, om komponisten, forfatteren, epoken.

Ofte vil det være en fordel å gi sangerne en helhetsopplevelse av stykket før man fordypet seg i enkeltstemmer og passasjer. Det kan være å lytte til stykket eller synge igjennom hele (unisont eller alle stemmer, med/uten komp).

Innøving av stemmer

- Korte avsnitt. Noen ganger kan det være mest hensiktsmessig å starte med slutten av stykket i stedet for alltid å starte fra starten. Eller det kan være å starte med refrenget.
- Lag små "øvemoduler" som du gjentar og gjentar til de sitter, gjelder særlig vanskelige rytmiske og/eller melodiske steder
- Øv stemmer kun ved behov, men da helhjertet. Sett så snart som mulig to eller tre stemmer sammen. Ikke øv flere stemmer enn at du har oversikt over at alt er rett.
- Legg på stemme etter stemme.
- Det er viktig at alle følger aktivt med og relaterer stemmen som innøves til sin egen stemme.
- Vurder også kontinuerlig om det er nødvendig å øve hver stemme for seg

Tekst, harmoni og rytme

En sang består av tekst, harmoni og rytme. Jobb med hver av elementene separat i starten, ellers kan det bli mye å forholde seg til på en gang.

- Uttale, accenter, artikulasjon relatert til teksten,
- konsonantene – stemt eller ikke - plassering,
- vokalenes farge.
- Hvilke ord er de "viktigste". Hele tiden relatert til sangens karakter.
- Frasering; finn frem til strofenes naturlige frasering og pust.
- Kjenn hele tiden etter at musikken følger teksten og at musikken forsterker tekstens uttrykk.
- Intoner inn enkeltakkorder, langsomt og i svake nyanser, gjerne uten tekst – kun vokal(er).
- Unngå stopp på akkorder der det ikke trengs. Intonèr i mot grunntone eller kvint.
- Hvilke stemmer er "bærende" i hvilke frase/på hvilke steder.

Prøv ut forskjellige innøvningsmetoder, noen ganger kan det for eksempel være hensiktsmessig å starte med tekst, så rytme og deretter legge på melodien til slutt.

Prøv ut forskjellige oppstillinger

- Blandet
- Kwartetter/dobbeltkwartetter
- Mot hverandre
- Bytt om på hvem som sitter sammen
- Lag evt. en "seating", et kart over hvor koristene skal sitte

Det er fordeler ulemper med både å ha faste plasser og å bytte på hvem som sitter sammen med hvem. Prøv deg frem og vær lydhør overfor sangernes tilbakemeldinger.

Evaluering for videre vekst

Etter prøven, bruk noen minutter for deg selv på å se hva som fungerte bra og hva som kan gjøres bedre.

Når man evaluerer, er det lurt både å se hvordan prøven fungerte i forhold til intensjonene og planene dine, samt hvordan prøven fungerte "in the moment".

Husk alltid:

- **hva var bra**
- **hva kan gjøres bedre**

Noen aktuelle problemstillinger kan være:

- Detaljer kontra helhet
- Verbal instruksjon kontra gestisk info
- Trygghet kontra krav
- For slapt/laidback kontra for hektisk
- Spenning kontra avspenning
- Mye klaverstøtte kontra lite/ingen bruk av klaver